

Být v nesprávnou dobu na správném místě.

Pozměnil jsem frázi "být v nesprávnou dobu na nesprávném místě", používanou zpravidla v případě všelijakých neblahých osudových událostí. To abych ukázal, jak a díky čemu se badatel někdy namane ke vzácné podívané nebo pěknému pozorování. Příkladem "správného místa" budiž kopec Raná na Lounsku a "nesprávné doby" den 3. října 2012. Raná je totiž proslulá svou stepní vegetací a každý botanik ví, že skutečně vhodná doba k návštěvě této lokality bude proto nejspíše někdy ke konci dubna, kdy kvetou hlaváčky jarní, a také po celý květen, kdy step prochází proměnami květnatých aspektů.

Někdo jezdí na Ranou, nebo sousední neméně proslulý Oblík, ještě koncem května až počátkem června, kdy se dostavuje vlání kavylových polí, neboť kavyly (*Stipa*) již mají vyvinuté své obilky s dlouhými péřitými osinami. Kdybyste se tedy botanika zeptali, jestli je správnou dobou k návštěvě Rané počátek října, řekl by, že je to nesmysl. Ocítám se v takových z hlediska botaniky podivných časech na různých místech Českého středohoří, a díky tomu bývám překvapen přírodovědeckými dojmy.

Výstup na Ranou 29. května 2017, v obvyklou dobu návštěv kopce, když ve skalní stepi plodil kavyl sličný (*Stipa pulcherrima*).

Hořec brvitý jsem si zamiloval již dávno, a sice proto, že si jej nikdo nemůže přivlastnit a dát si jej na zahradu. Tam se neujme. Je jenom dvouletý a svůj krátkodobý vývin může prodělat jen díky symbióze se speciálními půdními houbami.

Raná je již od jara velmi frekventovaným místem. S jejího temene nebo úbočí startují piloti s Rogallovým křídlem, nebo "paraglidingovým" padákem. Jim překáží četné vznášející se výtvary leteckých modelářů, tichých i hlasitě si zoufajících nad malými leteckými katastrofami svých mnoho hodin sestavovaných hraček. Parkoviště dole pod kopcem bývá plné automobilů a obytných přívěsů a přilehlá restaurace hlaholí bujarým návštěvnickým provozem. Při říjnové návštěvě však bylo zavřeno a přítomen byl jenom jeden příjemný instruktor "paraglidingu" s jediným žákem, a k tomu jenom jediný majitel rádiem řízeného tiše létajícího dvoumetrového modelu větroně. A ještě ovčák se svým stádem. Díky nebývalému klidu se mohl začít odvíjet příběh okouzujícího dne. Na pastvině, bílém slínu na úpatí čedičového kopce, vykvetl hořec brvitý (*Gentiana ciliata*).

Na cedulce se základními údaji o přírodní rezervaci na Rané se dočtete, že tam lze někdy pozorovat v naší republice celkem vzácného dravého ptáka motáka pilicha (*Circus cyaneus*), s rozpětím křídel asi 1 m. Vyhledává bezlesé plochy, ať již mají povahu stepi, polí, nebo velkých pasek, a hnízdí na zemi. Nejčastěji táhne krajinou Českého středohoří právě na podzim a létá nízko nad terénem, pátraje po hraboších. Zastihl jsem jej na vrcholu Rané a mohl jsem teleobjektivem vyfotografovat jeho charakteristické držení křídel během plachtění, ve tvaru širokého V. Byly vidět i prstovitě roztažené koncové letky, jako by to byl orel.

Kterýsi autor ve Wikipedii píše, že moták pilich loví "za pomalého, kymácivého letu nízko nad terénem,,. Vzbuzuje to dojem, že je špatným letcem! Zkuste se ale zeptat některého pilota, jaké to je, letět za nevypočitatelných a dosti prudkých větrných poryvů pomalu a nízko nad terénem! Moták pilich to dokáže! Dravcova křídla jsou jakoby příliš veliká k drobnému tělu.

Nejvíce jablečníku je na cestě pod hlavním vrcholem. (27. 8. 2017 kvetl.)

Na velmi teplých místech Čech se dříve tu a tam vyskytoval jablečník obecný (*Marrubium vulgare*), jenž je ovšem „obecný“, tedy hojně rozšířený, jenom ve své původní domovině, ve Středomoří. Je tzv. archeofytem, rostlinou provázející již obyvatele dávnověku, v tomto případě prý již lidi doby kamenné. Raná je posledním místem, kde se ještě v Českém středohoří, možná dnes v celých Čechách, jablečník vyskytuje. Je kriticky ohrožený. Droboučké kvítečky prozrazují příslušnost k čeledi hluchavkovité. Do té patří mnohé léčivé byliny, a jablečník se k nim také počítá. Dle Mathioli má vnější účinky: „Odvar jablečníku ve vodě hojí všeliké zlé strupy, vředy, lupy, lišej i jiné nečistoty kůže.“ Pamatováno jest i na dívky, jimž se prozrazuje kosmetické tajemství: „Mazání směsí jablečníku s octem stírá pihy.“

Rostlina sice kvete v srpnu, ale nejhezčí v té době není. Chodím ji fotografovat až v říjnu, protože tehdy má velmi malebné přesleny ze semeníků, a také dokonalé vlnaté odění na svraskalých listech. Makrofoto v této době vždycky dobře dopadne!

Dodrápal jsem se nahoru po podkluzujícím čedičovém štěrku a sčesaných smekajících se tuhých dlouholistých trsech kavylu na vrchol. Partnerka Gina mne zahanbila tím, že chyťreji využívající stezky, je na místě též a méně zničena. Navíc třímala v pěsti velikou vzácnost. Právě tu, již jsem zařadil na seznam položek, jež by se velmi hodily pro pojednání o Českém středohoří s tím, že ji ale nejspíše nenajdu. Šlo o samečka nejkrásnějšího českého pavouka, jménem stepník rudý (*Eresus kollari*). Ač se Českým středohořím toulám desítky let, náhodně jsem se s ním předtím setkal jen na dvou jiných lokalitách.

Tělíčko samečka je jen asi 1 cm velké, ale díky nápadně strakatému zbarvení je dobře vidět. Samička je větší, celá černá a žije trvale skrytě v 10 cm dlouhé, pavučinou zpevněné trubkovité noře. Ústí této skrýše vybíhá v 3-5 cm dlouhou pavučinovou stříšku, která je lovným zařízením. Pavoučice tam napadá kořist silně jedovatým kousnutím zdola. Sameček žije podobně, ale na podzim se vydává hledat kvůli páření samičku, a právě tehdy bývá spatřen. Než se tak stane, vyvíjejí se tito pavouci 3-4 roky. Když sameček najde dospělou samičku, žijí pospolu několik dní v její noře, hodují a několikrát se páří. Sameček hned potom hyne, kdežto samička před svou smrtí ještě nějaký čas pečuje o kokon i mláďata.

Bystré očko
nedůvěřivého
sysla , čilého
ještě v tak
pozdním období
mne pozorovalo
při návratu, na
úpatí
(uprostřed).

Úpatí Rané je místem, kde se také hromadí svahoviny snášené erozí ze svahů. Spolu se zvětralým slinitým podložím tam vytvářejí mocnou půdu, kterou ke svému životu potřebují dnes vzácní sysli obecní (*Spermophilus citellus*). Jsou to pospolitě žijící veverkovití hlodavci s denní aktivitou, kteří si v půdě vyhrabávají členité chodby s více vchody. Tam se skrývají, kdykoli se musí obávat dravého ptáka, lišky, tchoře, anebo blížícího se člověka či jeho psa. Dostatečně hlubokou půdu ale potřebují hlavně k vybudování bezmrazých přezimovacích nor, kde upadají do spánku na celých 7 měsíců v roce. Většinu svého krátkého života, trvajícího v přírodě často jen 1-2 roky, tedy prospí. Dospělí jedinci, tvorečkové s tělíčkem dlouhým jen nanejvýš 24 cm, usínají již během září, kdežto mladí jsou čilí poněkud déle.

Předešlé atrakce jsou tak lákavé, že se na Ranou dostavuji v době počínajícího podzimu, jak je to jen možné. Při exkurzi 29. září 2021 jsem díky tomu zastihl na úpatí kopce, na poněkud ruderálním pahrbku poblíže bufetu u parkoviště, vzácnou rostlinu rohatec růžkatý (*Glaucium corniculatum*) z čeledi makovité (Papaveraceae). Je to též archeofyt, nepůvodní druh provázející odedávna člověka. Je velmi teplomilný, jednoletý, vyskytuje se jen v letech s příznivým průběhem počasí; a doba jeho květu začíná již zhruba v polovině května. Patří k vzácnostem květeny ČR. Hlavně je však krásný, s těmi „plamínky“ na sivolistých lodyhách.